1.

ON "SHOLOM ALEICHEM

שלום עליכם ~~— איינער פון די „גרויסע דריי“~~

פון א. פאָמעראַנץ

שלום עליכם איז איינער פון די „גרויסע דריי“
פון דער ייִדישער ליטעראַטור, איינער פון די דריי גרינדער
[illegible] פון דער ייִדישער ליטעראַטור — דער
דעמאָקראַטישסטער, הומאַניסטישסטער און מענטשלעכסטער פון די גרויסע.
דער גורל האָט געוואָלט, [illegible]
[illegible] אין דרײַ [illegible] שווערע-[illegible]
1915, 1916, (1917). [illegible] איז געווען דער 30סטער יאָרצײַט נאָך י.ל. פּרץ.
הײַ-יאָר איז דער 30סטער יאָרצײַט נאָך שלום עליכם.
[illegible] ווערן 30 יאָר נאָך מענדעלע מוכר ספרים טויט.

שלום עליכם טראָגט אויף זיך [illegible]: [illegible] הומאָריסט, ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] די וועלט-[illegible] נאָך שלום עליכם ווי [illegible] און נאָך און נאָך, [illegible] און אויך [illegible] — [illegible] פון די [illegible] ~~[illegible]~~ שלום עליכם [illegible] אין די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] די [illegible] צו [illegible] דעם [illegible] [illegible] און נאָך [illegible].

[illegible] אין שלום עליכמס [illegible] ווי [illegible] [illegible], [illegible] ווי א [illegible] פון [illegible], [illegible] פון [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] און [illegible] פון דעם [illegible].

שלום עליכמ׳ס [illegible] וועלט

שלום עליכם האָט אין זײַנע ווערק אויסגעדריקט די שטימונגען, דעם [illegible] לעבן, די ~~[illegible]~~ [illegible] פֿון די אידישע [illegible] מענטשן און דעם [illegible], וואָס זיי זענען [illegible] געוואַקסן פֿון דעם שטעטעלע, זייער [illegible] און [illegible]! און־די כאַראַקטערן, הויפּטזאַכלעך [illegible] האָט ער געשילדערט און זײַנע שאַפֿונגען [illegible]. צווישן זײַנע העלדן [illegible] טיפּן צו [illegible] זיך כאַראַקטעריסטישע אַלס מנחם מענדל, טביה, מאָטל = פּייסי, ווי די הויפּטהעלדער פֿון גאַנצע שטעט מיט אָרטן, ווי „כתרילעווקע", „יהופּעץ" א. אַ. וו.

„מנחם מענדל" איז אַ טיפּ פֿון אַ שטעטלדיקן לופֿט־מענטשן, וועלכע איז [illegible] געוואָרן אין דעם [illegible] פֿון דער גרויסער שטאָט. שלום עליכם שילדערט די וואַנדער־[illegible] פּראָצעס פֿון דעם שטעטלדיקן איד, ווען פֿון אַ [illegible] פֿון זײַן [illegible], זיך צוצופּאַסן צום לעבן פֿון דער גרויס־שטאָט. אָט־דעם טיפּ האָט ער [illegible] פֿון דעם ווי „מנחם מענדל" איז געוואָרן אַ [illegible] אַזוי [illegible] לופֿט־מענטשן, פֿון [illegible] [illegible] פֿון [illegible] [illegible].

און „מנחם מענדל" האָט שלום עליכם געוויזן דעם לופֿט־מענטש מיט אַלע פּסיכאָלאָגיע, מיט אַלע זײַנע פֿאַנטאַ־[illegible] פּלענער, מיט אַלע טראַגישע מיט קאָמישע פּאַסירונגען אין זײַן לעבן. ער ווײַזט אים אין זײַנע באַציִונגען מיט דער משפּחה און מיט אַנדערע פּערזאָנען פֿון זײַן [illegible].

3.

[illegible] דעם לעבן פֿון ייִדישע מענטשן, פֿאַר אַלץ אין דער [illegible]
דערציילט ער דעם לעבן פֿון טעוויעס און מיליאָנען מלמדים,
קליינע-מענטשן און מנחם-מענדלס.

און זײַן צוויי דערציילונגען וועגן „טביה דער מילכיקער"
~~[illegible]~~ שילדערט שלום עליכם ווי אַזוי דער אַלטער טראַדיציאָנעלער
[illegible] לעבנס-שטייגער [illegible] זיך און גייט אונטער.
טביה — די פֿאָלקס-געשטאַלט פֿון דעם דאָרף — איז אַ טיפּ פֿון
די ייִדישע הערצלעכקייט, די פֿאָלקס-מענטש, וואָס פֿאַרמאָגט
הומאָר, נאָך דעם רחמון און די [illegible] [illegible]. ער האַלט
שטאַרק זיך אין דעם אַלטן שטייגער, אָבער איז געוואָרן
פֿאַרשוויגן זײַנע טעכטער, וואָס פֿירן זיך שוין אַליין גאָר
אַנדערש פֿון זייערע עלטערן, פֿון זייער [illegible] און [illegible],
זיי פֿאַלן אַרויס צו [illegible] און פֿאַרשווינדן.

און „מאָטל פּייסי דעם חזנס" האָט שלום עליכם
געשילדערט די טראַגעדיע פֿון דעם ייִדישן אימיגראַנט, וואָס
איז געצוואונגען צו פֿאַרלאָזן זײַן געבוירנשטאָט, און [illegible]
דאָרט אין די נײַע פֿרעמדע לענדער, וווּ ער ווערט אַמעריקאַניזירט,
[illegible], וווּ ער ווערט [illegible] און [illegible] אין די נײַע שטייגער.
„פּינטעלע" און „[illegible]", „[illegible]", ווי אין „מאָטל"
געשילדערט דאָס שטעטל און [illegible] „ווייסט" האָט שלום עליכם
[illegible] ווי ער האָט געשריבן אַ [illegible] פֿון דעם ייִדישן [illegible]
[illegible].

שלום עליכמס גרויסע-געשטאַלטן, ווי מנחם מענדל,
טביה, מאָטל פּייסי, ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ די ~~[illegible]~~
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] און ~~[illegible]~~ געשטאַלטן [illegible]-[illegible].

4

מענדעלע-מוכר־ספֿרים איז אין [illegible] טיפּ פֿון אַ [illegible]
ווי מענדעלע-מוכר־ספֿרים דער אַלטער פֿאָטער, און אַלטער זיידע, און דער
גאַנצער וועלט. באַשרײַבט אַלץ [illegible] און [illegible] [illegible]
געשטאַלטן פֿון אַ פֿאָלקס-מענטש, ווי [illegible] [illegible]
אין [illegible] [illegible] פֿון דעם [illegible] [illegible] [redacted] [illegible] [illegible]
[illegible], ווי [illegible] [illegible] פֿון מאַרק טוויין.

באַשרײַבט אַלץ [illegible] שלום עליכם [illegible]
געשטאַלטן, ווי „[illegible]".

און ווײַל צו זײַן אַ „[illegible]" האָט שלום עליכם [illegible]
די [illegible] ווערטער פֿון דעם [illegible] [illegible], די [illegible]
[illegible] [illegible], ווי די [illegible] [illegible].

[redacted]

שלום עליכם איז געווען [illegible] פֿון דער
ייִדישער שפּראַך. ער האָט [illegible] [illegible] די
שפּראַך פֿון [illegible] [illegible]. אַ [illegible] [illegible] פֿון [illegible]
איז [illegible] און דער [illegible] פֿון [illegible] [illegible] און [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], ווי „[illegible] [illegible]" און „[illegible]"
פֿון דעם „[illegible]" [illegible].

„[illegible] [illegible] - [illegible]

שלום עליכם איז באַוואוסט אַלס דער גרעסטער הומאָריסט,
גערופֿן פֿון די גרעסטע שרײַבער פֿון דער [illegible] און דער גאַנצער
וועלט, דער ייִדישער מאַרק טוויין. מאַרק טוויין איז
דער אַמעריקאַנער שלום עליכם.

„די דאָקטוירים הייסן לאַכן — לאַכן איז געזונט!" איז

15

געשטאַלטן שלום־עליכמס מענטשעלעך. דער טיפֿער [illegible] שטראָך
פֿון זײַן הומאָר איז פֿאָלקס־מענטשלעכקייט. נישט אין דער
פֿאָרעם, אין דעם [illegible] פֿאָלקס־ווערטער, א.א.וו., נאָר אויך
אין דעם אינהאַלט. שלום־עליכם האָט [illegible] דאָס
לעבן פֿון די גרויסער אידישער פֿאָלקס־מאַסן.
זײַן הומאָר־[illegible]. ער האָט [illegible] דאָס איז געווען
ווי ער האָט זיי פֿאַרשטאַנען, און [illegible] זייער [illegible]
און דער הומאָר־[illegible] פֿון זייער וועלט איז דער [illegible] זייער [illegible].
דער [illegible], דער פֿאָלקסגייסט פֿון [illegible] דער [illegible]
דער [illegible], [illegible] "[illegible]" און פֿאָלקס־מענטש —
דער אמת.

זײַן טיפֿע [illegible] מיט די [illegible]
האָט פֿון אים געמאַכט די טיפֿסטער [illegible] פֿון [illegible]
פֿאָלקס־לעבן. דאָס האָט [illegible] [illegible] און אים
צו די [illegible], צו די [illegible]
צו די "[illegible]", צו די "[illegible]"
[illegible] איז אַלץ דאָס זעלבע פֿון די "[illegible]". זײַן [illegible]
דעם [illegible], [illegible], [illegible] פֿון דער [illegible]
"[illegible]", די [illegible]
[illegible] אויך מיט די נײַ־[illegible], מיט דעם [illegible]
פֿאָלקס, [illegible] אין פֿאָלקס־מענטש.
[illegible] [illegible] [illegible]. ער [illegible] ניט [illegible]
מיט די [illegible] פֿאָלקס־מאַסן. פֿון זײַן [illegible]
אין [illegible] נאָך זײַן [illegible]
אין [illegible] צום פֿאָלקס־מענטש [illegible] טיפֿער [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
אין [illegible]

~~[illegible]~~ 6

דערפֿאַר איז כאַראַקטעריסטיש דער פֿאַקט, וואָס שלום עליכם האָט אויסגעדריקט אין זײַן צוואה, אַז מען זאָל אויף זײַן מצבֿה אויסקריצן די ~~[illegible]~~ ווערטער:

דאָ ליגט אַ ייִד אַ פּשוטער
געשריבן ייִדיש־טײַטש. פֿאַר ווײַבער,
און פֿאַרן פּראָסטן פֿאָלק איז ער
געווען אַ הומאָריסט, אַ שרײַבער.

און נאָך ~~[illegible]~~ אַזוי ווײַטער צוויי פֿערזן.

דאָס ~~[illegible]~~ האָבן ~~[illegible]~~ אפֿשר [illegible] אַלע די געוויסע [illegible] פֿון די שלום עליכמס. ער האָט ניט געוואָלט [illegible] די [illegible] [illegible], ווײַל זיי האָבן [illegible]. ער האָט זיי ניט [illegible] [illegible] און ניט [illegible] [illegible]. ער האָט זיך [illegible]. [redacted]. ער האָט [illegible] זײַן ייִדיש לעבן. ער האָט [illegible] ניט [illegible] [illegible] די צוואה [illegible] [illegible]. ער [illegible] אַלע [illegible] [illegible]. ער [illegible] [illegible] זײַן צוואה, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] ("[illegible]") [illegible] און [illegible] ("[illegible]"), אַלע [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] ([illegible]), אַלע [illegible] [illegible] [illegible] אַלע די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פֿון 2000 ("[illegible]") [illegible] [illegible] [illegible] פֿון זײַן צוואה.

× × ×

דאָס פֿאָלק איז [illegible] און ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. [illegible] איז אַלץ דאָס [illegible] פֿאָלקס־הומאָריסט
שלום עליכמס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
פֿון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

7.

די אידישע מאמען, צו שטעטלעך זייער לעבעדיקע און
קאליריקע, וואס איז די נשמה פון דעם פאלק.
און סאוועטישן לאזונג ,,צום זיג'' ~~[illegible]~~ וועט
באצייכנט ~~[illegible]~~, ווי אין מלחמה־צייט ,,העלדן'' ווערן און גרויסע
און העלדן־[illegible] אויף [illegible], ווי פון [illegible]
[illegible] שלום עליכם'ס וועלט און [illegible] מיט
זיי [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] דעם הארץ
~~[illegible]~~ ריין [illegible] פון די נאציאנאלע [illegible] און
דורכן ליבן.

שלום עליכם'ס וועלט [illegible]

די [illegible], הערן [illegible]־[illegible] א.א.וו. [illegible] [illegible] און
[illegible]. שלום עליכם'ס וועלט, און [illegible] [illegible]
פון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible]. די [illegible] אידישע [illegible] [illegible] אויף די [illegible]
[illegible] און די [illegible], הערן [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible]'' אין [illegible] וועלט פון שלום עליכם'' [illegible] די
[illegible] אויף די [illegible] און [illegible] די [illegible]
הוים־[illegible]. [illegible] [illegible] די [illegible] אויגן
שלום עליכם'ס ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פון
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. מיר [illegible] [illegible] ,,צום זיג'' [illegible] די
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שלום עליכם'ס [illegible] און
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] און [illegible] צו [illegible].

קיום.

I

דער גרויסער שרײַבער

שלום עליכם (זײַן אמתער נאָמען איז געווען שלום
ראַבינאָוויטש) איז געבוירן געוואָרן דעם 2טן מערץ, 1859,
אין פּערעיאַסלאַוו, פּאָלטאַווער גובערניע. זײַנע קינדער־
יאָרן האָט שלום עליכם פֿאַרבראַכט אין אַ קליין שטעטל
וואָראָנקאָ.

זײַן פֿאָטער נחום האָט אַ לאַנגער צײַט געהאַלטן
אַן אײַנפֿאָר־הויז און צוגעהאַנדלט. זײַן מאַמע האָט געהייסן
חיה־אסתר.

די ערשטע דערציִונג האָט שלום עליכם באַקומען אין
חדר. צו 14 יאָר איז ער אַרײַנגעקומען אין דער פּערעיאַ־
סלאַווער ~~[illegible]~~ מלוכהשע קרייז־שול. באַלד צווישן די [illegible].
נאָכן ענדיקן די קרייז־שול האָט ער אַ צײַט
זיך באַשעפֿטיקט מיט פּריוואַטע לעקציעס און [illegible]־
[illegible] און אין די אַרומיקע שטעטלעך.

און יאָר 1877 איז ער אָנגעקומען אַלס הויז־
לערער צו אלימלך לאָיעוון, געוואוינט אין לאָיעווס גוט
"סאָפיִעווקע" האָט ער דרײַ יאָר. שלום עליכמס [illegible],
לאָיעווס טאָכטער אָלגאַ, איז אין [illegible] [illegible] געוואָרן
זײַן פֿרוי.

נאָכן טויט פֿון זײַן שווער לאָיעוון, האָט שלום
עליכם אַ גרויסע ירושה. אין יאָר 1888 [illegible]
אין [illegible], אָבער ווי ~~[illegible]~~ [illegible] די [illegible] און [illegible]־
[illegible]. די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] און
גרויס־האַנדל און אין [illegible]. [illegible] האָט

Ch. II

ער האָט [illegible] [illegible] און אויך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מיט ~~[illegible] [illegible]~~ [illegible] [illegible].

זײַנע ערשטע ווערק אויף ייִדיש האָט ער אָנגעהויבן דרוקן אין יאָר 1883. ביז 1890 האָט שוין שלום עליכם פֿאַרעפֿנטלעכט זײַנע באַוואוסטע ווערק ,,סענדער בלאַנק", ,,סטעמפּעניו", ,,יאָסעלע סאָלאָוויי", ,,דאָס מעסערל", ,,שמרס משפּט", ,,דער אידישער דיכטער"* און די [illegible] ווערק פֿון [illegible]-[illegible]* און דעם ערשטן באַנד ,,ייִדישע פֿאָלקס-ביבליאָטעק".

אין יאָר 1892 האָט ער פֿאַרעפֿנטלעכט די ערשטע [illegible] פֿון ,,מנחם מענדל", וועלכע [illegible] האָט שפּעטער געשאַפֿן דורך צוואַנציק יאָר. אין יאָר 1894 האָט ער אָנגעשריבן די ערשטע דערציילונג פֿון ,,טביה דער מילכיקער", וועלכן ער האָט שפּעטער אויך געשאַפֿן אין פֿאַרלויף פֿון צוואַנציק יאָר.

אין 1901 האָט ער אָנגעהויבן דרוקן די סעריע ,,קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השׂגות". אין 1902 האָט ער אָנגעשריבן אַ ריי דערציילונגען, וועלכע זענען שפּעטער אַרויס אין די ,,[illegible]-געשיכטעס". אין 1903 שרײַבט ער די דראַמע ,,צעזייט און צעשפּרייט". האָט ער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] אין ניו־יאָרק. ~~[illegible] [illegible] [illegible] 1907 [illegible] [illegible]~~ אין 1906 אין ~~[illegible]~~ ניו־יאָרק געשריבן דעם ראָמאַן ,,דער מבול", געגעבן דאָרט דאָס [illegible] פֿון די [illegible] רעוואָלוציע פֿון 1905.

אין 1907 אָנגעהויבן צו דרוקן ,,מאָטל פּייסי דעם חזנס", וועלכן ער האָט [illegible] ביז זײַן טויט.

אין 1908 איז [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ ער האָט [illegible] אַ [illegible] אויף אַ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

8. III

װײַל ער איז אױסגעמוטשעט מיט פֿאָרלעזונגען און רײַזעס
[illegible] [illegible]. קורץ דערנאָך איז ער געפֿאַלן
קראַנק געװאָרן און צװײ חדשים
געװען צוגעשמידט
צום בעט. לױט דער עצה פֿון דאָקטױרים איז ער געשיקט געװאָרן
קײן נערװי און [illegible]. סוף פֿון דעם יאָר האָט מען
געפֿײַערט שלום עליכמס 25 יאָריקן ליטעראַרישן יובֿל.

אין יאָר 1909 האָט ער אָנגעהױבן דרוקן דעם
ראָמאַן „בלאָנדזשענדע שטערן" (געענדיקט אין 1911). אין
די יאָרן 1913 – 1916 האָט ער געשריבן זײַן [illegible]
גרױסן [illegible] „פֿונעם יאַריד".

אין יאָר 1914 האָט ער װידער געמאַכט אַ רײַזע
איבער רוסישע שטעט און שטעטלעך, װוּ ער האָט [illegible]
און [illegible] הצלחה. דעם אױסברוך פֿון דער ערשטער װעלט-
מלחמה איז שלום עליכם [illegible] אין דײַטשלאַנד
און זיך [illegible] קײן דענעמאַרק.
[illegible] איז ער צו סוף פֿון יאָר װײַטער
געפֿאָרן קײן ניו-יאָרק.

אין 1915 שרײַבט ער די קאָמעדיע „דאָס
גרױסע געװינס". ער האָט אָנגעהױבן שרײַבן זײַן [illegible]
„[illegible]". [illegible]
[illegible] זײַן הומאָר, [illegible], [illegible]
זיך מיט די מלחמה, — מיט דער [illegible] פֿון
[illegible].

אַרום דעם 13טן מײַ, 1916, אין ניו-יאָרק
האָט שלום עליכם אױסגעהױכט זײַן לעצטן אָטעם.
[illegible] [illegible] הונדערטער טױזנטער
באַגלײט אין זײַן לעצטן װעג.